

En nu naar het VO....

Een veilige transitie van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs.

Karin ten Hoopen

En nu naar het VO....

Een veilige transitie van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs.

Onderzoeksrapport M SEN Autismespecialist

Begeleid door Mw. W. van Lampen.

Karin ten Hoopen
Neptunusstraat 63, 2586 GR Den Haag
karinaandekust@telfort.nl
Studentnummer: 2059803

Groepsleerkracht speciaal onderwijs, PI “De Strandwacht”, Den Haag

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Fontys Hogescholen, Tilburg
Lesplaats Utrecht
2009 – 2010

Inhoud

Inhoud	3
Voorwoord	5
Samenvatting	6
1. Inleiding	7
1.1. Waarom dit onderzoek?	7
1.2. Handelingsverlegenheid	7
1.3. Het doel van het onderzoek.	8
1.4. Het doel in het onderzoek.	8
1.5. Onderzoeksvraag en deelvragen.	8
2. Theoretisch kader	9
2.1. Kerndoelen speciaal onderwijs	9
2.2. Rapport Gezondheidsraad 2009.	9
2.3. TTAP (TEACCH Transition Assesment Profile)	10
2.4. Wat verbindt de kerndoelen, het rapport van de gezondheidsraad en de TTAP?	12
3. Methode	13
3.1. Het soort onderzoek	13
3.2. Triangulatie.	13
3.3. Hypothese	14
3.4. Mijn aanpak van het onderzoek	14
4. Resultaten	16
4.1. Inleiding	16
4.2.. Uitkomsten onderzoek	16
4.3. Uikomsten formele deel TTAP	16
4.4. Resultaten informeel deel TTAP	17
5. Conclusies en discussie	20
5.1. Antwoord op de deelvragen	20
5.2. Hypotheses beantwoord?	21
5.3. Onderzoeksvraag beantwoord?	21

5.4. Wat levert het mij op als autismespecialist en wat levert het op voor anderen.	22
6. Aanbevelingen.....	23
6.1. Voor de Strandwacht.....	23
6.2. Suggesties verder onderzoek.....	23
Nawoord.....	24
Reflectie en evaluatie	25
Literatuur.....	26
Bijlagen	27
Bijlage 1.....	27
Bijlage 2.....	30
Bijlage 3.....	34
Bijlage 4.....	37
Bijlage 5.....	39
Bijlage 6.....	40
Bijlage 7	41
Bijlage 8.....	42
Bijlage 9.....	43

Voorwoord

En nu naar het VO....

Een jaar lang heb ik mij bezig gehouden met dit onderzoek. Een onderzoek waarin de hoofdrol weggelegd is voor de TTAP en voor een jongen van 12 jaar met autisme en een normale intelligentie.

Het onderzoek dat ik heb gedaan heeft zich gericht op de transitie naar het VO en op welke manier en met welke middelen een leerkracht het kind met autisme en een normale intelligentie in de transitie beter kan begeleiden.

Ik wil mijn collega's van De Strandwacht, school verbonden aan het Pedologisch Instituut bedanken. Zij hebben het mogelijk gemaakt dat ik veel tijd kreeg om na schooltijd aan mijn onderzoek te werken.

Ik wil de ouders van mijn casus en mijn casus bedanken voor hun medewerking aan het formele deel.

Verder wil ik Loes Brugman bedanken, omdat zij mij meerdere keren een hart onder de riem heeft gestoken en mij heeft aangespoord om door te blijven gaan.

Ellen Hollander wil ik bedanken voor haar kijk op de wereld. NIET MOETEN MAAR WILLEN.

Wendy van Lampen, bedankt voor je duidelijke feedback en voor het uitzetten van een duidelijke lijn.

En als laatste mijn ouders, zij hebben altijd geloofd dat ik de eindstreep ging halen.

Karin ten Hoopen
Den Haag, augustus 2010

Samenvatting

Sinds 2007 ben ik werkzaam op De Strandwacht, school verbonden aan het Pedagogisch Instituut. Op deze school ben ik voor het eerst in aanraking gekomen met kinderen met autisme.

In het verleden heb ik wel iets gelezen over autisme, maar ik heb mij er niet in verdiept. Ik merkte dat ik geïntrigeerd raakte door kinderen met autisme. Ik wilde mij verdiepen in autisme. De verdieping heeft geresulteerd in een opleiding met als afsluiting een onderzoek. Het resultaat ligt voor u.

Mijn onderzoek richt zich op kinderen met autisme en een normale intelligentie die de transitie van Basisonderwijs naar Voortgezet Onderwijs gaan maken. Om preciezer te zijn: Hoe kan ik, als leerkracht, de leerlingen beter voorbereiden op deze transitie?

De rode draad in dit onderzoek is de TEACCH Transition Assessment Profile (TTAP) (Mesibov, Shea, Schopler, 2005). Het formele deel en het informele deel van deze test heb ik gebruikt.

De vraag die hier bij hoort is: Kan de TTAP gebruikt worden bij kinderen met autisme en een normale intelligentie om ze voor te bereiden op de transitie naar het Voortgezet Onderwijs.

Ik heb eerst het formele deel van de TTAP afgenomen. In dit deel staan zes functionele vaardigheden centraal. Ik heb gekozen voor de vaardigheden werkgedrag en functionele communicatie omdat ik van mening ben dat die het beste aansluiten bij het onderwerp in dit onderzoek.

De volgende stap was om de twee vaardigheden in het informele deel te verwerken. Het informele deel is gericht op de praktijk. Ik heb een doel gesteld, namelijk het gebruiken van een agenda, dit doel heb ik geoefend met mijn casus. Een agenda heb je nodig in het Voortgezet Onderwijs, zie hier de link met de transitie.

Ik heb ontdekt dat het formele deel van de TTAP zorgt voor een goed beeld van het kind met autisme. Het geeft duidelijk aan wat het kind kan, nog niet goed kan en wat het kind niet kan. De uitkomsten van het formele deel vormen een begin van het informele deel. Het opstellen van doelen en hoe je het doel wilt bereiken. Dit is de link naar de praktijk. Door de TTAP in zijn geheel te doen krijg je een goed beeld van een kind met autisme.

Mijn conclusie is dat de TTAP gebruikt kan worden bij kinderen met autisme en een normale intelligentie en de transitie naar het Voortgezet Onderwijs. Door de TTAP af te nemen komt duidelijk in beeld aan welke vaardigheden nog aandacht besteed moet worden voor dat het kind met autisme de transitie naar het Voortgezet Onderwijs kan maken.

1. Inleiding

1.1. Waarom dit onderzoek?

Sinds drie jaar ben ik werkzaam op de PI “De Strandwacht”. Dit is een cluster 4 school in Den Haag. Cluster 4 onderwijs is een vorm van speciaal onderwijs. Cluster 4 is voor kinderen met gedragsproblemen of langdurig (psychiatrisch) zieke kinderen zonder een lichamelijke handicap. Ook de scholen die verbonden zijn aan pedologische instituten vallen binnen de cluster 4 onderwijs.

Als leerkracht van een schoolverlatergroep (11 en 12 jaar) blijf ik elk jaar met dezelfde vraag zitten. Hebben wij als school de leerlingen met autisme voldoende voorbereid om de transitie naar het Voortgezet Onderwijs soepel te kunnen maken en weten wij wat een autistische stoornis inhoudt (APA, 2006).

Er wordt bij ons op school gekeken naar het didactische niveau en naar de sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Heeft de leerling op didactische gebied voldoende niveau en heeft de leerling voldoende functionele vaardigheden in huis om de transitie naar het Voortgezet Onderwijs te maken? Maar de vraag die dan naar boven komt is welke vaardigheden zijn belangrijk voor een kind met autisme? En met welk instrument kunnen wij die vaardigheden in beeld krijgen?

1.2. Handelingsverlegenheid

Bij de start van een nieuw schooljaar komen er bij mij een paar vragen naar boven. Zijn de leerlingen klaar voor het Voortgezet Onderwijs (VO)? Welke functionele vaardigheden zijn voor mij als leerkracht belangrijk om te trainen met de leerlingen?

In de integratieve beelden¹, die aan het eind van elk schooljaar geschreven worden, staat wat de leerling nodig heeft. Bijvoorbeeld een leerkracht die duidelijk is in wat zij wil, structuur bieden en extra instructie. Ook staat er vermeld hoe het staat met de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind, wat heeft het kind nodig op dat gebied. Hoe dat behaald moet worden en welke functionele vaardigheden een kind daarbij nodig heeft staat niet expliciet omschreven. Het wordt wel omschreven in het handelingsplan.

Naar mijn mening is het in beeld brengen van functionele vaardigheden van de leerlingen belangrijk, net zo belangrijk als het in beeld brengen van het didactische niveau. Maar hoe breng je de functionele vaardigheden goed in beeld, zodat kinderen met autisme deze beter kunnen ontwikkelen. Voor kinderen met autisme is het ontwikkelen van deze vaardigheden erg belangrijk. Het maakt dat zij minder afhankelijk zijn van anderen. Dat zij zelfstandiger kunnen functioneren.

Als deze vaardigheden bekend zijn kunnen de leerkrachten zich op een andere manier bezig houden met de ontwikkeling van de leerling. En kunnen er duidelijke beeldvormingen gemaakt worden. Het doel van het aanleren van verschillende vaardigheden is dat mensen met autisme zo gelukkig mogelijk zijn.

Het eenduidig krijgen van een beeldvorming is erg moeilijk. Mijn ervaring is dat iedere leerkracht anders tegen een kind aan kijkt, en je op deze manier ieder schooljaar een iets andere beeldvorming krijgt dan het jaar ervoor. Mijn vraag is: Kan de TEACCH Transition Assessment Profile (TTAP) bijdragen aan een goede beeldvorming van een kind met autisme en een normale intelligentie, die de transitie naar het VO gaat maken?

Ik merk dat er vaak persoonlijk getinte opmerkingen worden gemaakt (wat de leerkracht zelf vindt van de leerling). Kan de TTAP er voor zorgen dat de beeldvormingen over de leerlingen meer gericht zijn op de vaardigheden die zij voor een deel al beheersen? In hoofdstuk 2.5 is een korte omschrijving van de TTAP te lezen.

¹ Integratief beeld is een korte beschrijving over een kind. Hierin staat vermeld wat de stoornis is, heeft het kind therapie, remedial teaching etc. Verder staat erin hoe het kind is, hoe het functioneert en welke aanpak bij het kind werkt.

In mijn onderzoek wil ik gaan onderzoeken hoe het verbeteren van functionele vaardigheden de transitie naar het Voortgezet Onderwijs soepeler kan laten verlopen.

Uit de afname van de TTAP komen vaardigheden naar boven die in ontwikkeling zijn en waar nog op getraind kan worden.

Ik hoop voor de school een aanbeveling te kunnen doen, waar in staat welke minimale vaardigheden de leerlingen aan het eind van de basisschool zouden 'moeten' beheersen.

1.3. Het doel van het onderzoek.

Het doel van mijn onderzoek richt zich op de transitie van Basisonderwijs (BO) naar Voortgezet Onderwijs (VO). Kinderen met autisme hebben behoefte aan duidelijkheid en overzichtelijkheid. Duidelijkheid brengen is informatie aanbieden, informatie die antwoord geeft op de vragen die zij hebben. Voor kinderen met autisme is het van belang dat er duidelijke, expliciete, positieve en visuele informatie wordt gegeven op een bij hun passend tempo. Verhelderen van situaties en opdrachten zorgen ervoor dat kinderen met autisme weten wat er van ze verwacht wordt. Maar wat of op welke functionele vaardigheden is verduidelijking nodig? En kan de TTAP daar een bijdrage aan leveren?

1.4. Het doel in het onderzoek.

Het doel in het onderzoek richt zich op de inzet van de TTAP bij kinderen met autisme en een normale intelligentie. Ik wil erachter komen of de TTAP een middel kan worden om kinderen met autisme de transitie naar het VO soepeler te laten ervaren. En kan de TTAP, als transitie middel een onderdeel worden van het handelingsplan?

1.5. Onderzoeksvraag en deelvragen.

Door het doen van een onderzoek wil ik antwoord krijgen op mijn onderzoeksvraag en deelvragen.

Onderzoeksvraag:

Kan het formele deel van de TTAP gebruikt worden om kinderen met autisme en een normale intelligentie voor te bereiden op de transitie van Basisonderwijs (BO) naar het Voortgezet Onderwijs (VO).

Deelvragen:

- ✓ Levert het formele deel van de TTAP een completere beeldvorming op in verband met de vaardigheden werkgedrag en functionele communicatie, zodat de voorbereiding op de transitie naar het VO bij kinderen met autisme en een normale intelligentie beter gemaakt kan worden?
- ✓ Op welke manier en wanneer kan de TTAP op school worden ingezet?
- ✓ Zijn de bevindingen van de gezondheidsraad en de kerndoelen te koppelen aan de het formele deel van de TTAP?

2. Theoretisch kader

Kinderen met autisme hebben een kwalitatieve tekortkoming in sociaal interactief gedrag, kwalitatieve tekortkomingen in de communicatie en beperkte, repetitieve en stereotiepe activiteiten, interesses en gedragspatronen (APA, 2006). Deze tekortkomingen zijn weer gegeven in de triade Wing. De triade bestaat uit een gebrekkige ontwikkeling in sociaal contact, communicatie en het verbeeldingsvermogen (Wing, 2005).

Om nieuwe vaardigheden te leren of om te leren functioneren in nieuwe situaties, zijn leerkrachten / begeleiders erg belangrijk. Maar uiteindelijk willen we dat mensen met autisme kunnen functioneren zonder intensief toezicht. Het doel om zelfstandigheid te leren is belangrijk voor de persoonlijke ontwikkeling en om in 'onze' wereld te kunnen functioneren (Mesibov et al, 2005). "Hoe zelfredzamer iemand met autisme als volwassene is en hoe minder afhankelijk hij is van anderen, hoe meer kansen hij wellicht heeft om terecht te komen in voorzieningsvorm die hem de best kansen biedt" (Gillberg, Peeters, 2003).

2.1. Kerndoelen speciaal onderwijs

Sinds augustus 2009 zijn de kerndoelen voor het speciaal onderwijs van kracht (Ministerie van Onderwijs, 2010). In de leergebiedoverstijgende kerndoelen ligt het accent op brede ontwikkeling.

De leergebiedoverstijgende kerndoelen omvatten:

- ✓ kerndoelen gericht op brede ontwikkelingsaspecten, zoals de zintuiglijke en motorische ontwikkeling en de sociale en emotionele ontwikkeling;
- ✓ kerndoelen die in directe relatie staan tot het leren in de school, zoals leren leren (leerhouding en leerstrategieën) en het leren hanteren van technologische media en hulpmiddelen.

In de kerndoelen is een rol toebedeeld aan de sociale en emotionele ontwikkeling, daaronder valt het ontwikkelen van een positief zelfbeeld. Het wordt belangrijk geacht dat de kinderen zich als autonome individuen kunnen ontwikkelen. De kinderen hebben zelf de regie over hun activiteiten. Wat verder belangrijk is volgens de kerndoelen is dat de kinderen leren omgaan met hulp, hulp vragen, hulp accepteren.

De leergebiedoverstijgende kerndoelen zijn verdeeld over 7 kerndoelen.

Voor mijn onderzoek heb ik gekozen voor kerndoel 7. Het kerndoel heeft te maken met de praktische redzaamheid. Kerndoel 7 wordt als volgt omschreven: *De leerlingen leren hun dagelijkse activiteiten en behoeften zoveel mogelijk zelfstandig te realiseren*. Om de overige kerndoelen te lezen verwijs ik naar de brochure Kerndoelen speciaal onderwijs (Ministerie van Onderwijs, 2010).

Hoe dit kerndoel moet worden gehaald daar wordt de uitvoerder vrij in gelaten. We weten dat kinderen met autisme moeite hebben met het zelfstandig oplossen van problemen en opdrachten (Frith, 2006). Hiervoor moeten ze oplossingen bedenken en daar heb je verbeelding bij nodig (Wing, 2000). Om kinderen met autisme te helpen in het zelfstandig realiseren van opdrachten is een stappenplan een ideaal hulpmiddel. Een stappenplan helpt het kind om zijn aandacht te richten op de opdracht. Op deze manier kan een kind zelfstandig zijn opdracht uitvoeren zonder de leerkracht steeds vragen te stellen (Gillberg, Peeters, 2003).

2.2. Rapport Gezondheidsraad 2009.

In 2009 verscheen het rapport "Autismespectrumstoornissen: een leven lang anders" (Gezondheidsraad, 2009). Dit rapport is gemaakt door de gezondheidsraad op verzoek van de volgende ministeries: Jeugd en Gezin; Volksgezondheid, Welzijn en Sport; Sociale Zaken en Werkgelegenheid; Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

In het onderzoek worden een aantal vragen beantwoord. Ik beperk mij tot het deel gerelateerd aan het onderwijs en aan mijn onderzoeksvraag.

Voor kinderen met autisme zijn alle transitie risicomomenten. Transitie is een ander woord voor overgang. Ik richt bij op de transitie van BO naar VO. "Transities binnen het onderwijs en de overgang naar het onderwijs zijn vaak gecompliceerd" (Gezondheidsraad, 2009). In het

voortgezet onderwijs staan verschillende leerkrachten voor de klas en wordt er zelfstandigheid van de leerling verwacht.

Bij zelfstandigheid moet worden gedacht aan het plannen en maken van huiswerk. Ook wordt er beroep gedaan op de integratie van verspreide informatie, planning, zelfcontrole en zelfreflectie, sociale en communicatieve vaardigheden van de leerling.

Door de beperkingen in sociale en communicatieve vaardigheden en de voorspelbaarheid hebben kinderen met autisme moeite met deze onderwijsvorm en de overgang hier naar toe (Gezondheidsraad, 2009).

Het is belangrijk dat de voorbereiding op de transitie naar het VO voor een kind met autisme goed gebeurt. De transitie is erg groot voor hen. De kinderen krijgen te maken met verschillende vakken van verschillende docenten, met veel leswisselingen en minder persoonlijke aandacht dan ze van de leerkracht van het BO kregen. De leerkracht van het BO moet het kind voorbereiden op de het VO. Te denken valt aan: verhogen van zelfstandigheid, het kind ondersteunen in het maken van een tijdsplanning en gebruik van zijn agenda, leren studeren, vergroten van zelfredzaamheid, leren omgaan met veranderingen binnen de school (Leenders, Loon, 2007).

Ruim voor de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs dient er een plan gemaakt te worden en uitgevoerd te worden om het kind zo goed mogelijk voor te bereiden. De conclusie van de gezondheidsraad is dat kinderen met autisme onderwijs nodig hebben die rekening houdt met hun mogelijkheden en is afgestemd op hun specifieke beperkingen en het onderwijs dient de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs in overleg met de ouders voor te bereiden en te begeleiden.

In het rapport wordt gesproken over o.a. planning en communicatieve vaardigheden van de leerling. Er wordt niet gesproken over hoe dit aangeleerd kan worden.

Communicatie is niet vanzelfsprekend bij kinderen met autisme, de communicatie dient aangepast te worden, te denken valt aan: korte zinnen, positieve boodschappen geven, concreet taalgebruik, expliciete en volledige informatie geven, vertraag je communicatiesnelheid en geef bedenktijd, spreek de leerling persoonlijk aan. Het plannen van activiteiten kost een leerling met autisme veel moeite. Om een leerling te helpen met plannen geef je duidelijk aan wat af moet zijn, wanneer het af moet zijn en wat de leerling moet doen als hij klaar is. Verder kun je gebruik maken van lees – en studiewijzers, geschreven instructies, begeleiding bij de start van de activiteit, markeren van overgangen in de activiteiten, stappenplannen bij het maken van werkstukken e.d. (Leenders, Loon, 2007). Een leerling met autisme heeft behoefte aan verduidelijking en verheldering (Peeters, 1994). Het verduidelijken en verhelderen kan gebeuren door concrete communicatie. Dat betekent dat vage begrippen als 'straks' concreet gemaakt worden, dit kan met behulp van een klok. Een ander vorm van verduidelijken en verhelderen is visuele communicatie. Dat betekent dat het door middel van pictogrammen, tekeningen of geschreven tekst een opdracht wordt verduidelijkt zodat een leerling minder afhankelijk wordt van de leerkracht.

2.3. TTAP (TEACCH Transition Assessment Profile)

In mijn onderzoek maak ik gebruik van de TTAP. De TTAP is ontwikkeld door G. Mesibov, J. Thomas, S. Chapman en E. Schopler. De TTAP is ontwikkeld om jongeren met ASS voor te bereiden op de overgang naar een volwassen leven. De TTAP wordt voor namelijk gebruikt bij jongeren met een matige tot ernstige vorm van autisme en een matige tot ernstige verstandelijke beperking. In mijn onderzoek wil ik graag antwoord hebben op de vraag of de TTAP gebruikt kan worden bij kinderen met autisme en een normale intelligentie en kunnen de resultaten voldoende vertaald worden naar de huidige situatie van het kind.

Er worden door de TTAP zes functionele gebieden onderzocht. Te weten: werkvaardigheden, werkgedrag, zelfstandig functioneren, vrije tijdsvaardigheden, functionele communicatie en sociaal gedrag. Het doel van de TTAP is om informatie te verzamelen over het kind met autisme, zodat het succesvol en zelfstandig kan functioneren in het dagelijks

leven. Het is belangrijk dat de vaardigheden routine worden bij kinderen met autisme, deze routines helpen bij transitie, ze zorgen voor een vorm van flexibiliteit. En dat is nodig, omdat de wereld rond het autistische kind vraagt om flexibiliteit. Het beheersen van functionele vaardigheden helpt kinderen met autisme om te organiseren, beter te functioneren, onafhankelijker zijn en succesvol zijn (Mesibov et al, 2006).

In het VO wordt een groot beroep gedaan op de zelfwerkzaamheid en zelfstandigheid van de kinderen. Kinderen met autisme hebben hier over het algemeen moeite mee, zij kunnen meestal niet organiseren en plannen, waardoor zij opdrachten en groepsopdrachten niet tot een goed eind kunnen brengen (Hasper, Verhoeven, 2008). Uit het formele deel van de TTAP heb ik de vaardigheden werkgedrag en functionele communicatie gekozen, omdat ik door het boven genoemde het idee heb dat deze vaardigheden trainen een goede stap is naar een goede transitie.

In het bovenstaande stuk heb ik beschreven wat belangrijk is voor kinderen met autisme voor de transitie naar het VO en waarom dat belangrijk is. Maar wat wordt er verstaan onder werkgedrag en functionele communicatie. Hieronder volgt een korte uitleg van deze twee begrippen, die in het verdere onderzoek centraal zullen staan.

“Bij het aanleren van werkvaardigheden wordt er begonnen met de eenvoudigste opdrachten. Opdrachten die voor zich spreken, een gevoel van succes en zelfstandigheid opleveren” (Gillberg, Peeters, 2003).

In de TTAP worden specifieke technische vaardigheden onderzocht. Zoals sorteren, tellen, meten, gebruik van keukenapparatuur, kookvaardigheden, monteren, gereedschappen gebruiken.

Als je communiceert, dan zend je een boodschap uit en je verstuurt informatie met een bedoeling. De functie van communicatie verwijst dus naar het waarom van de communicatie: wat wil je bereiken met de communicatie? De belangrijkste reden om kinderen met autisme te leren communiceren, is dezelfde reden waarom communicatie belangrijk is voor ons allen: dat wij krijgen wat wij willen (Vermeulen, 2001). “Het is moeilijk om te weten wat iemand vindt of denkt zonder communicatie” (Mesibov, Shea & Schopler, 2005).

Het is belangrijk dat kinderen met autisme instructie leren te begrijpen, dat ze leren vragen om basale behoeften (bijv. eten en drinken), dat ze leren om hulp te vragen.

De TTAP is verder te verdelen in twee onderdelen. Het formele deel en het informele deel. Het formele deel brengt de zes functionele gebieden in kaart. Dit in kaart brengen gebeurt op drie manieren namelijk door de directe observatie, de thuisschaal en de school/werkschaal. Tijdens deze observatie krijgt de persoon met autisme verschillende materialen en instructies aangeboden. Dit wordt geobserveerd en gescoord. De scoring bestaat uit: **G**elukt, in **O**ntwikkeling en **M**islukt. Bij de thuisschaal en de schoolwerkschaal worden de vaardigheden geobserveerd en op de zelfde manier gescoord.

De gegevens van deze drie observaties geven een beeld van het functioneren van de persoon met autisme en het geeft aanbevelingen voor de toekomst.

Het informele deel is een gegevensverzameling. Deze gegevensverzameling wordt gedurende de jaren op school gebruikt. In de gegevensverzameling zijn formulieren te vinden waarop het huidige functioneren gescoord kan worden. Verder vind je een overzicht met vaardigheden die de persoon met autisme behaald heeft. De werkvaardigheden worden in de TTAP de ‘hard skills’ genoemd. Het accent ligt op de ‘soft skills’. Dit zijn de vaardigheden op het gebied van werkgedrag, zelfstandig functioneren, vrije tijdsvaardigheden, sociaal gedrag, functionele communicatie en zelfstandig functioneren. Het blijft dat persoon met autisme op school en werk uitvallen op de ‘soft skills’ (Stultiens, 2009). Om die reden is het belangrijk om deze vaardigheden te trainen en om te zorgen voor verduidelijkingen.

2.4. Wat verbindt de kerndoelen, het rapport van de gezondheidsraad en de TTAP?

Zijn de bevindingen van de gezondheidsraad en de kerndoelen te koppelen aan de het formele deel van de TTAP? Deze vraag zal ik hieronder beantwoorden.

Volgens de gezondheidsraad is de transitie naar het VO gecompliceerd. Er wordt van de kinderen zelfstandigheid verwacht. Ook moet de leerling de sociale en communicatieve vaardigheden beheersen.

In de kerndoelen wordt aangegeven dat het belangrijk is voor kinderen om te leren omgaan met hulp, hulp vragen en hulp accepteren. Het zelfstandig realiseren van dagelijkse activiteiten en behoeften moet zoveel mogelijk zelfstandig gerealiseerd worden.

Door beide wordt aangegeven dat zelfstandigheid erg belangrijk is om de transitie naar het VO te kunnen maken.

De TTAP heeft als doel om informatie te verzamelen, zodat het kind zelfstandig kan functioneren.

Is daarmee mijn onderzoeksvraag beantwoord? Ja, zelfstandigheid bij kinderen met autisme wordt gezien als een zeer belangrijke vaardigheid, die de kinderen moeten beheersen als ze de transitie naar het VO willen maken. Door het afnemen van het formele deel van de TTAP krijg je een overzicht van de vaardigheden die gelukt zijn, in ontwikkeling zijn of mislukt. Dit is start voor de verdere ontwikkeling naar zelfstandigheid.

3. Methode

3.1. Het soort onderzoek.

Het onderzoek dat ik ga doen is een programma-evaluatie (Harinck, 2009). De keuze voor een programma-evaluatie is gebaseerd op de vraag die ik mijn zelf gesteld heb: Is de TTAP een geschikt onderzoeksinstrument voor kinderen met autisme en met een normale intelligentie? En geeft de TTAP genoeg informatie om doelen op te stellen die in het handelingsplan kunnen worden opgenomen? En zorgt het voor een betere beeldvorming van de leerling?

De manier van onderzoek doen is gebaseerd op de regulatieve cyclus (Strien, 1986). De regulatieve cyclus is gericht op het nemen van beslissingen en het is specifiek voor één situatie. De cyclus bestaat uit de volgende fasen: probleemstelling – diagnose – plan – ingreep (implementatie) – evaluatie.

Ik heb voor deze methode gekozen omdat het handelen en reflectie op handelen elkaar bij deze methode afwisselen.

Met behulp van de TTAP heb ik de huidige situatie in beeld gebracht. Uit de huidige situatie heb ik één onderdeel gekozen, dat is werkgedrag, deze heb ik nader bekeken en uitgewerkt. De uitwerking heeft geresulteerd in een lange termijn doel en een korte termijn doel. Het korte termijn doel is: F. kan zijn werk in zijn agenda schrijven, het lange termijn doel is: F. kan met behulp van zijn agenda zijn werk plannen. Deze doelen zijn opgenomen in het al bestaande handelingsplan van F. Ik heb voor F. gekozen omdat hij als enige van de groep van het Speciaal Basisonderwijs naar het reguliere Voortgezet Onderwijs zal gaan. Voor een beschrijving over F. verwijs ik naar 3.4.

De doelen die in het handelingsplan staan zullen op school en thuis worden ingeëoefend. Op school zal begonnen worden met het invullen van de agenda, dit zal middels een geschreven stappenplan plaatsvinden. Een aangepast stappenplan zal voor thuis gemaakt worden om daar de agenda in te vullen. Op school en thuis worden de vorderingen bijgehouden op het Dagelijks Taakoverzicht (DTO, zie 4.3). De doelen zijn gebaseerd op de afname van het formele deel van de TTAP, de thuisschaal, de school -werkschaal en de directe observatie (bijlage 1,2 en 3). Ik heb daarbij gekeken naar de functionele vaardigheden waar F. bij gebaat is in het VO. De scoring van het formele deel is verdeeld in **Gelukt**, **In ontwikkeling** en **Mislukt** (Peeters, 2003). De thuisschaal is door de ouders van F. ingevuld. De school -werkschaal is ingevuld door de leerkracht van F. De directe observatie heeft op school plaats gevonden. Hiervoor heb ik een ruimte gekozen met een grote tafel, op deze tafel heb ik de materialen van de directe observatie overzichtelijk neergelegd. Ik heb de test in de ochtend afgenomen, dit omdat kinderen in de ochtend zich beter kunnen concentreren op het werk. Na het bekijken van de resultaten van de thuisschaal, school – werkschaal en de directe observatie heb ik werkgedrag en functionele communicatie er uit gehaald om deze te gaan trainen, werkgedrag wordt in ontwikkeling gescoord en functionele vaardigheden is gelukt, deze twee vaardigheden worden ook genoemd in de kerndoelen en het rapport van de gezondheidsraad. De doelen die ik heb opgesteld hebben te maken met zelfstandig invullen van de agenda. Eerst met een geschreven stappenplan en later zonder stappenplan (stappenplan blijft aanwezig, zodat F. als hij het nodig mocht hebben het kan pakken). Voor een uitgebreide versie verwijs ik naar TTAP – TEACCH Transition Assessment Profile, Nederlandse editie.

3.2. Triangulatie.

Met dit onderzoek heb ik een goed beeld van de onderzoeksresultaten verkregen. Het vast stellen van de huidige situatie heb ik met de ouders, de leerkracht en F. gedaan. De ouders, die F. het beste kennen, de leerkracht, omdat zij F. de hele dag in haar klas heeft en hem aan het werk ziet. En F. zelf, hij kan tijdens het onderzoek antwoorden geven op persoonlijke vragen.

In mijn onderzoek staat de TTAP centraal en de geschiktheid van dit onderzoeksinstrument. Levert de TTAP genoeg informatie om van daaruit de link naar het handelingsplan te kunnen maken. Het formele deel van de TTAP zorgt ook voor triangulatie. De TTAP bestaat uit een directe observatieschaal, de thuisschaal en de school – werkschaal.

3.3. Hypothese.

Tijdens dit onderzoek hoop ik de op volgende hypothese2 een antwoord te krijgen:

- De TTAP kan ingezet worden als onderzoeksinstrument bij kinderen met autisme en een normale intelligentie.

Volgens het rapport van de onderzoeksraad (zie 2.2.) wordt er bij kinderen een beroep gedaan op zelfcontrole, zelfreflectie, sociale en communicatie vaardigheden. Om dit in betere in beeld te krijgen bij kinderen met autisme kun je volgens mij de TTAP gebruiken. De TTAP brengt deze vaardigheden in beeld.

- De TTAP draagt bij aan een betere beeldvorming van het kind met autisme en een normale intelligentie, die de overstap gaat maken naar het VO.

In hoofdstuk 2.1. heb ik het over de kerndoelen van het speciaal onderwijs. In deze kerndoelen wordt gesproken over het zelfstandig realiseren van dagelijkse activiteiten. Ik denk dat door het afnemen van het formele deel van de TTAP er een goed overzicht wordt gegeven van de dagelijkse activiteiten en je weet ook of dit Gelukt is, In ontwikkeling is of Mislukt is. Op deze manier kan je veel gericht met het kind bezig zijn en zijn beeldvorming nog persoonlijker maken.

3.4. Mijn aanpak van het onderzoek

Formele deel TTAP

Algemene info:

F. is een jongen van 13 jaar. Hij heeft een bovengemiddelde intelligentie (TIQ 126, Verbaal 122, Symbolisch 124). Hij zit in het laatste jaar van het Speciaal Basisonderwijs. Bij F. is de stoornis van Asperger vastgesteld. F. heeft moeite met sociale situaties. Sociale situaties zijn vaak onvoorspelbaar en onoverzichtelijk voor hem. Dergelijke situaties kunnen angst en onveiligheid bij hem oproepen. F. heeft een leeromgeving nodig die rust, structuur en voorspelbaarheid bieden. Binnen deze kaders kan hij zich voldoende handhaven. Het omgaan met veranderingen blijft voor hem lastig. De overstap naar een nieuwe klas kost hem in het begin moeite. Na verloop van tijd kom F. meer los en lijkt hij zich veilig te voelen. Het schooljaar 2010 – 2011 zal F. starten op het VO. Hij gaat naar een reguliere VO-school.

Testresultaten.

Werkvaardigheden / werkgedrag:

Waar F. tegen aanloopt is organiseren van zijn werkmaterialen, vragen om hulp en samenwerken met anderen. Deze vaardigheden worden ook genoemd in de kerndoelen en het rapport van de gezondheidsraad (zie 2.1. en 2.2). Hij laat zich bij het samenwerken snel afleiden door andere kinderen. Het organiseren van zijn werkmaterialen is voor F. heel overzichtelijk. F. weet precies waar wat ligt. Zijn tafel ligt vol met materialen, daar tussen werkt hij. Toch is het belangrijk dat F. leert om zijn werkmaterialen op een andere manier te structureren, bijvoorbeeld door ze in een la of boekentas te stoppen als hij ze niet nodig heeft. In de groep wordt het werk wat F. moet maken op een weekplanning geschreven door de leerkracht. Het zelf opschrijven van zijn werk is iets wat F. nog niet doet, maar wat wel belangrijk is voor de transitie naar het VO. Het leren werken met een agenda is belangrijk om te leren plannen en om in de gaten te kunnen houden dat je alles gedaan hebt. Als F. zelf zijn werk opschrijft heeft F. meer overzicht over zijn werk en kan hij leren om zelf zijn werk te plannen.

Functionele communicatie:

Adequaat reageren op tekens of gebaren is in ontwikkeling. Hij laat niet zien wat zijn behoeftes zijn. Als je er naar vraagt, dan geeft F. antwoord en weet je wat hij wil. Echter als het probleem groot is, zal F. niets vertellen. Hij moet dan geholpen worden met het GGGG-model². Als er samen met F. via zo'n systeem gepraat wordt, komt er wel uit wat hem dwars zit.

Informele deel TTAP

Het informele deel van de TTAP is een onderzoek naar de omgeving. Dit is nodig om in beeld te krijgen welke inzichten en vaardigheden kinderen met autisme nodig hebben om goed te kunnen functioneren in hun omgeving. De omgeving moet begrijpelijk en overzichtelijk gemaakt worden.

Onder het informele deel vallen de sociale omgeving onderzoeksprofiel (SOOP), dagelijks takenoverzicht (DTO) en gemeenschappelijk handelingsplan (Lampen W., Schurs J., 2010). In het SOOP worden de vaardigheden en mogelijkheden van het kind in beeld gebracht. De DTO geeft de doelen in de maatschappelijke omgeving weer, als mede de ondersteunende communicatie die nodig is en de leerstrategieën. De gegevens van de DTO worden verwerkt en aangepast op het SOOP. Het gemeenschappelijk handelingsplan is nodig om het samenwerken aan één doel in beeld te brengen. De samenwerking bestaat uit school en thuis.

Het afnemen van het formele deel van de TTAP brengt in beeld welke vaardigheden er gelukt zijn, in ontwikkeling of mislukt zijn. Bij de verwerking van deze gegevens heb ik gekeken naar de vaardigheden die voor F. belangrijk zijn voor de transitie naar het VO. Ik heb mij in het verdere verloop van het onderzoek gericht op de werkvaardigheden/ werkgedrag en de functionele communicatie. Door middel van het invullen van de verschillende formulieren (zie 4.3) heb ik een aantal doelen opgesteld en heb deze in de schoolsituatie met F. geoefend. Voor het inoefenen van de doelen is er een stappenplan gemaakt (bijlage 7), om de opdracht voor F. zo zelfstandig mogelijk te laten verlopen. Een stappenplan is een goed hulpmiddel om het werk zelfstandig te ondersteunen. De opdracht wordt in kleine stapjes opgedeeld. Op deze manier is het voor F. mogelijk om zijn agenda zelfstandig in te vullen.

Het afnemen van het formele deel heeft duidelijk in beeld gebracht wat de vaardigheden van F. zijn, die hij al beheerst. Het in beeld hebben van de vaardigheden maakt het mogelijk om een individueel plan op te stellen voor F. In dat plan staat wat voor hem belangrijk is om nog te leren of om verder te ontwikkelen. Het beter beheersen van de genoemde vaardigheden kan in de toekomst zorgen voor rust, zodat F. zich kan concentreren op de transitie naar het VO, want de overgang naar het VO gaat energie en inspanningen vragen van hem.

² GGGG-model = Het GGGG-model is een methode om de kinderen te laten stilstaan bij hun wijze van reageren op gebeurtenissen. De vier G's staan voor: *Gebeurtenis*, *Gevoel*, *Gedachte* en *Gedrag*. De kinderen worden gestimuleerd om na te denken over hun gevoelens en gedachten bij gebeurtenissen. Het werken met het GGGG-model maakt kinderen duidelijk met welk gedrag ze vaak geneigd zijn te reageren, en welke gevoelens en gedachten maken dat ze zo reageren.

4. Resultaten

4.1. Inleiding

Door middel van de TTAP wil ik een beeld vormen over de functionele vaardigheden die F. beheerst en die hij in het VO nodig heeft. Functionele communicatie en werkgedrag zijn de twee onderdelen die ik heb gekozen naar aanleiding van de testcores (bijlage 1 t/m 3) en kerndoel 7 van het speciaal onderwijs. Kerndoel 7 richt zich op de zelfredzaamheid. Het is belangrijk dat kinderen met autisme zich zelf kunnen redden, dat ze minder afhankelijk zijn van anderen. Weten is gelijk aan zien. Visueel maken van de stappen die genomen moeten worden zorgt voor minder stress en voor overzicht van de te maken taak. Het aanleren van werkvaardigheden begint met een eenvoudige opdracht, zodat er een succeservaring opgedaan wordt.

4.2.. Uitkomsten onderzoek

“Vanwege hun problemen om taken en opdrachten te overzien en te organiseren vormt zelfstandig werken doorgaans een lastige en moeilijke opgave voor leerlingen met autisme” (Vermeulen, 2002). De gezondheidsraad onderkent dit probleem en vindt dat er in vroeg stadium aan gewerkt moet worden. Bij de kerndoelen voor het speciaal onderwijs is er een doel gewijd aan zelfstandig werken. Kinderen met autisme moeten zo zelfstandig mogelijk leren werken en leven.

In het theoretisch kader heb ik geschreven over de kerndoelen van het speciaal onderwijs, het rapport van de gezondheidsraad en de TTAP.

Er zijn overeenkomsten en er zijn verschillen te noemen. De overeenkomsten tussen de drie zijn vooral gericht op de zelfstandigheid en op de communicatie. Ze vinden het allen belangrijk dat een kind met autisme om hulp kan vragen en dat het met hulp kan om gaan. Dat een kind met autisme zelfstandig zijn dagelijkse behoeften kan realiseren. Dit moet het kind dan wel aangeleerd worden. In de kerndoelen en het rapport van de gezondheidsraad staat niet geschreven hoe je kinderen zelfstandiger kunt maken. De TTAP brengt juist in kaart wat het kind met autisme kan en wat het nog niet kan of wat in ontwikkeling is. Men kan bij het formele deel kijken wat er getest is en daar kan de verdere behandeling op worden afgestemd.

In het rapport van de gezondheidsraad wordt nog vermeld dat ruim voor de overgang van BO naar VO er een plan dient te zien en uitgevoerd dient te worden om het kind zo goed mogelijk voor te bereiden op het VO. Waar dit plan uit moet bestaan wordt niet genoemd. De TTAP kan volgens mij een onderdeel worden van dit plan.

4.3. Uitkomsten formele deel TTAP

Bij de uitkomsten van het formele deel van de TTAP heb ik gekeken naar werkgedrag en functionele communicatie. Deze vaardigheden worden ook genoemd in de kerndoelen speciaal onderwijs en in het rapport van de gezondheidsraad. Werkgedrag en functionele communicatie zijn voor kinderen met autisme lastig. De functionaliteit van communicatie is bij kinderen met autisme beperkt. Vaak begrijpen ze onvoldoende de mogelijkheden van communicatie en dat zorgt ervoor dat hun communicatie beperkt blijft tot een aantal functies (zie 2.1). Door communicatie visueel te maken zorg je ervoor dat het aanwezig blijft, het kind kan het er ten alle tijden bij pakken als hij iets niet goed begrepen heeft of het vergeten is (Vermeulen, 2001). Werkgedrag heeft een goede werkorganisatie nodig. Het visueel ondersteunen van het werk zorgt voor rust. De visuele ondersteuning moet worden aangepast aan het kind, zo heeft elk kind zijn eigen aanpak. Dit zorgt ervoor dat het kind kan terug vallen op een al geleerde routine bij een nieuwe taak, op deze manier kunnen problemen vermeden worden (Gillberg, Peeters, 2003).

Thuischaal:*Werkgedrag: 85. Werkt zelfstandig**– In ontwikkeling.**Functionele communicatie: 122. Antwoorden geven op vragen over functioneren – Gelukt.***School/ werkschaal:***Werkgedrag: 164: Organiseren werkmaterialen – In ontwikkeling.**Functionele communicatie: 194: Hulp vragen**– Gelukt.***Directe observatie schaal:***Werkgedrag: 21. Vraagt hulp indien nodig – Gelukt.**Functionele communicatie: 52. Volgt visuele instructies – In ontwikkeling.*

Uit bovenstaande blijkt dat F. in drie situaties laat zien hoe hij om hulp moet vragen. Het vragen om hulp wordt door de Gezondheidsraad gezien als een belangrijk punt (zie 2.2). Ik vind het vragen om hulp een belangrijk item en wil dit meenemen naar het informele deel van de TTAP, omdat vragen om hulp niet vanzelfsprekend is voor kinderen met autisme. "Het komt dan ook geregeld voor dat een leerling met autisme bij een probleem ofwel passief blijft zitten en niet verder doet, ofwel storend gedrag begint te vertonen". (Vermeulen, 2002). In de thuischaal wordt aangegeven dat zelfstandig werken nog lastig is voor F. Hij moet hier worden geholpen door ouders. Op school kan F. zelfstandig werken, dat betekent dat hij kan werken met de dagplanning en weet wanneer hij wel iets met vragen aan de leerkracht en wanneer niet. Wat F. niet zelfstandig is zijn werk noteren in zijn agenda en een tijdsplanning maken. Het zelfstandig plannen en maken van zijn werk is voor het VO belangrijk om te kunnen, het maakt F. minder afhankelijk van anderen.

Deze vaardigheden zullen in het informele deel worden getraind.

Ik heb mij gericht op het gebruik van een agenda. De agenda die ik hiervoor heb gebruikt is de basisagenda. Wat ik F. wilde leren was het zelfstandig invullen van zijn agenda. Daarbij kwam een stuk functionele communicatie, namelijk het vragen naar het te maken werk. Via het Dagelijks Taakoverzicht (DTO) heb ik bij gehouden wat de vorderingen van F. waren.

4.4. Resultaten informeel deel TTAP

Het informele deel bestaat uit: SOOP, DTO en het gemeenschappelijk handelingsplan. Deze drie vormen samen de weg die ik heb gevolgd om de vaardigheden met F. te oefenen.

SOOP 1:

Doel?	Taken en werkvaardigheden	Geslaagd	Ontwikkeling	Mislukt	Indien score O of M noteer dan verduidelijking of leerstrategie
	<i>Agenda invullen.</i>	G			
	<i>Tijdsplanning maken</i>		O		F. moet leren dat hij eerst kijkt naar de hoeveelheid werk. Daarna met behulp van een stappenplan en de leerkracht een planning maken. Dit eerst een aantal keren samen doen, zodat F. leert om zijn tijd in te delen.

SOOP 2:

Doel?		Geslaagd	Ontwikkeling	Mislukt	Indien score O of M noteer dan verduidelijking of leerstrategie.
	Werkgedrag <i>Zelf een tijdsplanning maken en uitvoeren.</i>		O		
	Communicatie <i>Vragen wat het werk is van die dag.</i>	G			
	Sociaal gedrag				
	Zelfstandig functioneren <i>Schrijft zonder hulp zijn werk in zijn agenda.</i>	G			
	Omgevingsfactoren <i>Fabian zal deze vaardigheden in de groep en thuis gaan oefenen.</i>	G			

DTO:

Trainingsperiode: 19-04 t/m 28-05 datum:	12-04	13-04	14-04	15-04	16-04	19-04	20-04	21-04	22-04	23-04	17-05	18-05	19-05	20-05	21-05	Verduidelijking / aanpassingen	Opmerkingen
* Agenda pakken.	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G		F. heeft zelf een soort van boekenlegger gemaakt waar hij de week mee aangeeft.
* Week opzoeken.	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G		
* Dag opzoeken.	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G		
* Werk rekenen opschrijven.	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G		
* Werk taal/spelling opschrijven.	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G		

Communicatie:	O	O	O	O	O	O	O	O	G	G	G	G	G	G	G		Vanaf 22-04: In het stappenplan vermelden dat F. naar de leerkracht toe moet gaan en daar gaat zitten.	F. komt niet uit zich zelf naar de leerkracht om zijn werk over te schrijven. De leerkracht moet hem roepen.
* Naar de leerkracht toe gaan.	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G			
* Bij de leerkracht aan tafel zitten.	O	O	O	O	O	O	O	O	G	G	G	G	G	G	G			
* Vragen wat het werk is van die dag.	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G			
* Het werk opschrijven.																	Vanaf 22-04: Planning op een centrale plaats leggen, zodat F. zelf de planning kan pakken en kan overschrijven.	F. vraagt niet uit zichzelf de planning.

Gemeenschappelijk Handelingsplan:

Naam: F.S.	Datum: april 2010
-------------------	--------------------------

Doelstelling: Werkvaardigheden: F. kan zijn schoolwerk in zijn agenda zetten. F. kan zelf een tijdsplanning maken en zorgen dat zijn werk dan af is.
Vervangende vaardigheid: F. maakt zelf een tijdsplanning. F. legt al zijn boeken in de lege la. Hij kan het dan direct pakken als hij het nodig heeft.
Aanpassing van de omgeving (welke strategieën / schema's, activiteiten, verduidelijking): 1. F. leert zelf zijn agenda in te vullen met behulp van een geschreven stappenplan. 2. F. leert een tijdsplanning te maken samen met de juf. 3. F. kan zonder geschreven stappenplan zijn agenda invullen (stappenplan blijft aanwezig). 4. F. kan zonder hulp van de juf een tijdsplanning maken.

Het informele deel van de TTAP is gericht op het zelfstandig invullen van de agenda. Ik heb voor het agenda gebruik gekozen omdat het op goede manier leren invullen van een agenda zorgt voor overzicht en eventueel kan helpen bij het maken van een planning. In de school - werkschaal is het organiseren van werkmateriaal in ontwikkeling, daaronder valt ook het gebruik van een agenda. F. heeft het hele schooljaar deze agenda. Gebruik maken van de agenda doet F. alleen als hij daar toe een opdracht krijgt van de leerkracht. In de kerndoelen staat aangegeven dat kinderen zoveel mogelijk zelfstandig hun dagelijkse activiteiten moeten kunnen realiseren. Het invullen van een agenda hoort daar bij, op deze manier leert F. zelf overzicht te krijgen in het te maken werk. In een later stadium komt daar het maken van een tijdsplanning bij. In dit stuk heb ik mij gericht op het gebruik van de agenda en het vragen aan de leerkracht welk werk F. moet maken.

In de praktijk blijkt dat F. geen moeite heeft om zijn werk van die dag in zijn agenda te schrijven. Hij gebruikt afkortingen voor de vakken (rekenen= rek, taal= t, spelling= sp, wereldoriëntatie= wo), deze afkortingen heeft F. van de leerkracht gekregen. F. schreef in eerste instantie het vak helemaal op.

Achter het vak schrijft F. leesbaar op wat hij moet maken die dag. Omdat F. geen overzicht meer krijgt van de leerkracht, moet hij in zijn agenda kijken om te zien wat hij moet maken. Dit leidt bij F. niet tot problemen. F. heeft zelf een boekenlegger gemaakt, die hij tussen de bladzijden stopt van die week. De leerkracht heeft gevraagd aan F. waarom hij een boekenlegger tussen zijn agenda stopt. Het antwoord van F. is: "Dan hoef ik niet steeds te zoeken naar de juiste bladzijde". Deze oplossing zorgt bij F. voor duidelijkheid en minder stress en kan hij zijn energie besteden aan het werk.

In de communicatie zijn twee aanpassingen gemaakt. Het stappenplan (bijlage 7) dat F. gebruikte bleek niet volledig te zijn. F. kwam niet uit zich zelf naar de leerkracht toe. Dit stond niet vermeld op het stappenplan. Na de aanpassing van het stappenplan, is het F. gelukt om zelf naar de leerkracht te komen en te vragen naar het werk van die dag. F. schreef het werk over dat bij zijn naam vermeld stond. Dit deed F. zo goed, dat ik met F. afgesproken heb dat hij het niet meer hoefde te vragen, maar dat hij de planning van die dag zelf mocht pakken en dan overschrijven. Na dit gesprek is zijn stappenplan aangepast (bijlage 8).

Voor de tijdsplanning heeft F. het dagschema van de klas gebruikt. Ik heb niet de volgende stap kunnen maken met F. om hem zelf een tijdsplanning te laten maken.

5. Conclusies en discussie

5.1. Antwoord op de deelvragen

Tijdens de voorbereidingen van mijn onderzoek heb ik een aantal deelvragen gesteld:

- ✓ Wat levert het formele deel van de TTAP op bij de voorbereiding op de transitie naar het VO bij kinderen met autisme en een normale intelligentie?
- ✓ Op welke manier kan de TTAP op school worden ingezet?
- ✓ Zijn de bevindingen van de gezondheidsraad en de kerndoelen te linken aan de TTAP?

In het onderstaande stuk geef ik antwoord op mijn gestelde deelvragen.

Wat levert het formele deel van de TTAP op bij de voorbereiding op de transitie naar het VO bij kinderen met autisme en een normale intelligentie?

Het formele deel van de TTAP test kinderen op verschillende vaardigheden (zie paragraaf 2.3). Het zijn vaardigheden die belangrijk zijn in de verdere ontwikkeling van het kind. De TTAP geeft een beeld van de vaardigheden die het kind beheerst, minder beheerst of niet beheerst. Voor een succeservaring is het belangrijk om je te richten op de vaardigheden die het kind beheerst of in ontwikkeling zijn (Lampen, Schurs, 2010).

Bij de directe observatie valt op dat F. alles beheerst of bijna beheerst. Bij de thuis- en school/werkschaal zijn een aantal items als mislukt gescoord. Dit zijn meestal de items die niet of weinig in de schoolsituatie voorkomen.

Toch bleek het mogelijk om voor F. een doel op te stellen. Ik heb het doel gehaald uit het formele deel van de TTAP. De vaardigheden werkgedrag en functionele communicatie waren gelukt of in ontwikkeling. Daar deze vaardigheden ook in de kerndoelen en in het rapport van de gezondheidsraad worden genoemd, leek dit mij een goed uitgangspunt voor het verdere onderzoek. Het doel is gericht op zelfstandig een planning maken. Er is gestart met het goed gebruiken van de agenda. Het gebruik van de agenda is belangrijk in het VO. Zelf een planning maken is belangrijk voor het maken van huiswerk.

Kan de TTAP een bijdrage leveren aan de voorbereiding op de transitie naar het VO bij kinderen met autisme en een normale intelligentie? Mijn mening is dat het een bijdrage kan leveren aan de voorbereiding, omdat het op een overzichtelijke manier in beeld brengt hoever een kind is in zijn ontwikkeling en waar nog aandacht aan moet worden besteed. Ook de verwerking van de gegevens van de thuisschaal, school-werkschaal en de directe observatieschaal naar TTAP test profiel: scores (bijlage 9) gaven een goed overzicht van de vaardigheden die bij F. gelukt, in ontwikkeling of mislukt waren. Deze gegevens lieten zien aan welke vaardigheden aandacht besteed kon worden op school. Dat heeft mij overtuigd dat de TTAP kan worden ingezet bij kinderen met autisme en een normale intelligentie die moeten worden voorbereid op het VO.

Op welke manier en wanneer kan de TTAP op school worden ingezet?

De inzet van de TTAP op een school met kinderen met autisme en een normale intelligentie hoeft, naar mijn inziens, niet worden aangepast. De afname kan op de manier van de TTAP gebeuren. Belangrijk is wel te zorgen voor een behoorlijke en rustige ruimte om de directe observatie af te nemen. Het is dan mogelijk om de materialen die je gebruikt bij de TTAP overzichtelijk klaar te leggen, dit bevordert de rust tijdens de afname. Als het rustig is om het kind heen, kan het kind zich beter concentreren op de opdrachten van de TTAP. Overzicht is het verhelderen van de situatie of activiteit. Het kind weet wat er gaat gebeuren, wat het mag doen en hoe het iets moet doen (Vermeulen, Degrieck, 2006).

De thuis- en school/werkschaal kunnen de ouders en leerkracht zelfstandig invullen, maar in een één of één gesprek kan je om verduidelijking geven of vragen als dat nodig mocht zijn. Je kan dan vragen of zij voorbeelden kunnen geven, situaties kunnen beschrijven. Ouders weten hoe hun kind is, zij zijn de deskundigen.

Het afnemen van de TTAP in het laatste jaar van het BO verdient geen aanbeveling. In het laatste jaar moeten de puntjes op de i gezet worden en zou het op het gebied van de vaardigheden wenselijk zijn om de resultaten van de TTAP zoveel mogelijk af te ronden.

Zijn de bevindingen van de gezondheidsraad en de kerndoelen te koppelen aan de TTAP?

In het onderzoek heb ik kerndoel 7 gebruikt (zie 2.1). Dit kerndoel richt zich voornamelijk op de redzaamheid en het zelfstandig realiseren van activiteiten.

Het rapport van de gezondheidsraad heeft het ook over zelfstandig functioneren. Gedacht wordt aan planning, zelfcontrole, zelfreflectie, sociale en communicatieve vaardigheden.

De TTAP maakt gebruik van zes functionele vaardigheden. Zelfstandig functioneren, functionele communicatie en sociaal gedrag zijn drie van deze vaardigheden.

De conclusie is dat alle drie zelfstandig functioneren, communicatie en sociaal gedrag belangrijk vinden. Op dat gebied zijn de drie aan elkaar te koppelen. Bij de kerndoelen en het rapport van de gezondheidsraad worden de vaardigheden genoemd, de TTAP brengt, door middel van de thuisschaal, school –werkschaal en de directe observatie, de vaardigheden van het kind in beeld, zodat je daar in de praktijk mee aan de slag kan gaan.

5.2. Hypotheses beantwoord?

De hypothesen die ik gesteld heb in 3.3. waren gericht op de inzet van de TTAP en op de bijdrage bij een transitie naar het VO.

Ik kan concluderen dat de hypothesen juist gesteld waren.

De TTAP kan ingezet worden bij kinderen met autisme en een normale intelligentie. De TTAP zorgt voor een completer beeld over het kind en geeft aan waar aan gewerkt kan worden bij het kind. Tevens kan de TTAP een bijdrage leveren aan een betere transitie naar het VO. Als de kinderen de functionele vaardigheden, die nodig zijn in het VO (zelfstandigheid, communicatie) voldoende beheersen, kunnen zij de transitie met meer zelfvertrouwen maken en kunnen zij zich richten op die dingen die zij nog niet beheersen of die zorgen voor stress. Te denken valt aan de wisseling van lokaal en leraar, groot gebouw e.d.

In 1.2. heb ik geschreven dat ik hoop een aanbeveling te kunnen doen welke vaardigheden de leerlingen minimaal zouden 'moeten' beheersen. Helaas kan ik niet zeggen welke vaardigheden de leerlingen minimaal moeten beheersen. Dit omdat ieder kind anders is en een ander aanpak nodig heeft. Het leren dient aangepast te worden aan het kind en niet andersom. Ook is het belangrijk dat de vaardigheden worden gegeneraliseerd, zodat het kind zowel op school als thuis de vaardigheid kan toe passen (Vermeulen, Degrieck, 2006).

5.3. Onderzoeksvraag beantwoord?

Mijn onderzoeksvraag is begonnen met de onderzoeksvraag:

Kan het formele deel van de TTAP gebruikt worden om kinderen met autisme en een normale intelligentie beter voor te bereiden op de transitie van BO naar VO?

Gezien de antwoorden op de deelvragen en de hypothesen kan er gesteld worden dat mijn onderzoeksvraag beantwoord is. In mijn onderzoek heb ik kerndoel 7 en het rapport van de gezondheidsraad betrokken. Het doel is gericht op de praktische redzaamheid, zelfstandig activiteiten realiseren. In het rapport van de gezondheidsraad wordt aangegeven dat zelfstandigheid in het VO belangrijk is, het zelf kunnen plannen en maken van het huiswerk. De TTAP onderzoekt zes functionele vaardigheden, deze vaardigheden worden gescoord: gelukt – in ontwikkeling – mislukt. Ik heb gekozen voor de vaardigheden werkgedrag en functionele communicatie, omdat deze, volgens mij, aansluiten bij het kerndoel en het rapport van de gezondheidsraad (2.1 en 2.2).

Mijn conclusie is dat de TTAP goed gebruikt kan worden om de transitie naar het VO voor te bereiden, omdat de TTAP een duidelijk overzicht geeft van de vaardigheden. Doordat je de thuisschaal, school – werkschaal en directe observatie hebt afgenomen en de gegevens hebt verwerkt in het TTAP test profiel: scores (bijlage 9), zie je welke vaardigheden gelukt zijn, in ontwikkeling zijn of mislukt zijn. Aan de hand daarvan kan je gaan kijken wat je belangrijk vindt om te gaan trainen.

Het is niet mogelijk om de kinderen perfect voor te bereiden, omdat in het BO geen wisseling van lokaal en leerkracht plaats vindt. Het is daar in tegen wel mogelijk om de functionele vaardigheden goed te trainen, zowel op school als thuis, zodat ze in verschillende situaties toegepast kunnen worden. Dit biedt geen garantie voor het VO dat het kind daar de functionele vaardigheden ook goed toepast. Het is een nieuwe situatie en omgeving, daar dient wel rekening mee gehouden te worden.

5.4. Wat levert het mij op als autismespecialist en wat levert het op voor anderen.

Voor mij als autismespecialist is het belangrijk om te weten dat een kind met autisme de transitie naar het VO niet zomaar kan maken. Daar moet een traject aan vooraf gaan. Dat traject moet al vroegtijdig gepland worden, zodat de doelen in het handelingsplan kunnen worden opgenomen.

Mijn mening is dat de voorbereiding op de transitie niet alleen in het laatste schooljaar moet plaatsvinden, maar dat daar een jaar eerder al mee begonnen moet worden. Op deze manier zorg je voor meer tijd om de vaardigheden te trainen en je zorgt voor rust. Voor de collega's betekent dit dat zij gericht bezig kunnen zijn met de transitie en dus die vaardigheden trainen die van belang zijn voor de transitie.

6. Aanbevelingen

6.1. Voor de Strandwacht.

Door het afnemen van het formele deel van de TTAP wordt er een overzicht gemaakt van de zes functionele vaardigheden die belangrijk zijn voor kinderen met autisme. De resultaten van het formele deel kunnen worden bekeken door de orthopedagoog, leerkracht en de intern begeleider. Samen komen zij tot een conclusie, wat vinden zij belangrijk dat het kind gaat intrainen om de transitie naar het VO beter te kunnen maken. De belangrijkste vaardigheden worden omgezet in doelen, die aan de transitie naar het VO gekoppeld zijn. De doelen die opgesteld worden kunnen in het handelingsplan bij het stuk orthopedagogische belemmeringen worden ondergebracht. Het opnemen van de doelen in het handelingsplan zorgt ervoor dat collega's zich bewuster worden van de ontwikkeling van functionele vaardigheden. Op deze manier worden de functionele vaardigheden getraind en geëvalueerd.

Ik adviseer de school om de TTAP niet in het laatste schooljaar af te nemen, maar het jaar daarvoor. Er is dan meer tijd om de vaardigheden te trainen en toe te passen in andere situaties. Ook levert het kinderen met autisme meer rust op bij de voorbereiding op de transitie naar het VO.

6.2. Suggesties verder onderzoek.

In mijn onderzoek geef ik aan dat ik adviseer om de TTAP niet in het laatste schooljaar af te nemen, maar om dat een jaar eerder te doen. Dit heb ik niet onderzocht, het is een aanname van mijn kant. Verder onderzoek zou dit kunnen bevestigen of kunnen tegen spreken. Wat mij verder bezig houdt is: levert de TTAP, als je hem een jaar eerder afneemt, meer gegevens op om de transitie beter te kunnen maken? Kunnen kinderen met autisme waar de TTAP is afgenomen, op VO beter functioneren? Is het trainen van de functionele vaardigheden genoeg of moet er nog meer gedaan worden om de transitie naar het VO beter te laten verlopen? Dit zijn een aantal vragen die mij tijdens het onderzoek ook is gaan bezig houden. Hopelijk worden deze in een ander onderzoek onderzocht.

Nawoord

En nu naar het VO.... is klaar.

Met het gebruik van de TTAP (formeel deel) is het mogelijk om kinderen met autisme beter voor te bereiden op de transitie naar het VO.

Tijdens het onderzoek ben ik enthousiast geworden over de TTAP. De TTAP brengt in beeld welke functionele vaardigheden een kind met autisme beheerst, in ontwikkeling is of mislukt is. Het in beeld hebben van deze vaardigheden zorgt ervoor dat ik, als autismespecialist, de kinderen veel gerichter kan voorbereiden op de transitie. Je bent veel gerichter bezig met het kind.

Ik hoop dat mijn enthousiasme voor de TTAP ervoor zal zorgen dat deze op De Strandwacht zal worden ingezet. Het zorgt voor nog duidelijker doelen in het handelingsplan en dus voor een nog gerichter aanpak. En dat zorgt voor kinderen die op het gebied van functionele vaardigheden klaar zijn voor het VO.

Karin ten Hoopen
Juni 2010

Reflectie en evaluatie

Het onderzoeksjaar is voor mij een moeizaam jaar geworden. Onderzoek doen is theoretisch denken en schrijven. En dat zijn twee dingen die niet van zelf gaan bij mij. Ik ben een persoon die praktisch denkt. Als er zich een probleem voor doet dan denk ik al in oplossingen die in de praktijk uitvoerbaar zijn. Tijdens dit jaar, maar ook tijdens het eerste jaar, is mij wel duidelijk geworden dat de theorie zorgt voor verbanden en koppelingen naar de praktijk toe.

Het onderwerp voor mijn onderzoek had ik al geruime tijd in mijn hoofd zitten. Ik wilde onderzoeken hoe ik, als leerkracht, kinderen met autisme beter kan voorbereiden op de transitie naar het VO. Hoe ik dit wilde gaan doen, dat wist ik niet. Tijdens een van de eerste bijeenkomsten van het studiejaar 2009 – 2010 kwam Wendy van Lampen met het idee om de TTAP te gaan gebruiken bij het onderzoek. Vanaf dat moment ben ik mij gaan verdiepen in de TTAP. Al gauw bleek dat ik veel te groot bezig was. Ik ging er van alles bij halen. Ook zaken die er niet bij hoorden. Het onderzoek moest klein, kleiner, kleinst. En dat is moeilijk, want in mijn beleving is alles belangrijk om te noteren. Kortom, ik moest dus duidelijk op papier zetten welke kant ik op wilde en wat ik precies wilde onderzoeken. Ik heb gekozen om de kerndoelen en het rapport van de gezondheidsraad door spitten en uit te zoeken welke vaardigheden belangrijk zijn volgens hen. Daarna heb ik gekeken of deze vaardigheden genoemd werden in de TTAP.

Het praktische deel van mijn onderzoek was het afnemen van het formele deel van de TTAP. Heerlijk om te doen! Praktische bezig zijn en daarna de resultaten verwerken. Naar aanleiding van de resultaten kon ik een plan / doelen bedenken voor mijn casus. De moeilijkheid voor mij is en blijft om de theorie en de praktijk aan elkaar te koppelen. Het is niet dat ik het nut er niet van in zie, integendeel, maar ik merk dat ik het moeilijk vind om het op papier te zetten en dan niet in spreektaal te vervallen. Heb ik dan niets geleerd van dit jaar? Zeker wel! Dankzij de theorie is de praktijk voor mij overzichtelijker geworden. Wat wordt er geschreven in de boeken en kan ik dat koppelen aan mijn praktische deel van het onderzoek. De theorie zorgt voor samenhang in het onderzoek.

Tijdens het studiejaar hebben er een aantal bijeenkomsten plaats gevonden met de critical friends. Helaas heb ik aan deze bijeenkomsten weinig gehad, ook via de mail bleef respons uit. Eén persoon nam de moeite om te reageren, de andere twee niet. Het is jammer dat het net gelukt is met de critical friends. Gelukkig heeft de supervisie mij wel erg geholpen. Tijdens deze bijeenkomsten kon ik mijn verhaal kwijt en werd ik weer de goede kant op geduwd. Ook mijn frustraties kon ik daar kwijt. De supervisie en het contact met mijn supervisiegenootje hebben mij door dit jaar gesleept. De commentaren en feedback die zij mij gaven op mijn eigen handelen hebben gezorgd voor meer balans in mijn leven. Uiteindelijk is mijn onderzoek, ook echt mijn onderzoek geworden.

Komend schooljaar ga ik op De Strandwacht de functiemix vervullen. Persoonlijk hoop ik, dat ik veel van wat ik heb geleerd in de afgelopen twee jaar, kan inzetten en toepassen. Daarbij hoort ook het inzetten van de TTAP.

In het begin van deze reflectie heb ik al aangegeven dat ik iemand ben die meer gericht is op de praktijk. Dat wil ik ook zo houden, maar het doen van een onderzoek zorgt voor veel meer diepgang omtrent een gekozen onderwerp.

Ik ga de uitdaging aan om op De Strandwacht mij te gaan profileren als autismespecialist en die kans krijg ik middels de functiemix. Ik ga daar helemaal voor en dat voelt goed.

Literatuur.

<http://www.teacch.com/TTAPInfoPage.html>

<http://www.blowkwartet.nl/default13308.html?back=1>

- American Psychiatric Association. (2006). *Beknopte handleiding bij de diagnostische criteria van de DSM IV-TR*. Harcourt.
- Baarda D.B., Goede de M.P.M., Teunissen J. (2009). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff.
- Degrieck S. (2004). *Werk maken van vrije tijd*. Berchem: EPO.
- Frith U. (2006). *Autisme. Verklaringen van het raadsel*. Berchem: EPO.
- Gezondheidsraad (2009). *Autismespectrumstoornissen: een leven lang anders*. Den Haag: Gezondheidsraad, publicatienr. 2009/09.
- Gillberg, C., Peeters, T. (2003). *Autisme medisch en educatief*. Antwerpen - Amsterdam: Houtekiet.
- Harinck F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Hasper S, Verhoeven M. (2008). *De weg naar passend onderwijs. Raamwerk diplomagericht eindonderwijs in het voortgezet (speciaal) onderwijs voor leerlingen met autisme*. LNA.
- Lampen W., Schurs J. (2010). *TTAP – TEACCH Transition Assessment Profile, nederlandse editie*. Tilburg: Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg.
- Leenders Y., Loon van A. (2007). *Leerlingen met autisme in de overgang naar het voortgezet onderwijs*. 's-Hertogenbosch: KPC groep.
- Mesibov, G, Shea V., Schopler E. (2005). *The TEACCH approach to autism spectrum disorders*. New York: Springer.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2010). *Kerdoelen speciaal onderwijs*. *Staatsblad* (2009). *Vaststelling van kerndoelen voor het speciaal onderwijs*. Den Haag: SdU.
- Peeters T. (1994). *Autisme. Van begrijpen tot begeleiden*. Antwerpen – Amsterdam: Houtekiet.
- Strien, P.J. v. (1986). *Praktijk als wetenschap. Methodologie van het sociaal-wetenschappelijk handelen*. Assen: Van Gorcum.
- Sultiens S. (2009). *Een beeld voor de toekomst. Werken met de TTAP*. Nederweert: Onderzoeksrapport MA SEN Autismespecialist Fontys OSO.
- Vermeulen P. (2001). *Over autisme en communicatie*. Berchem: EPO.
- Vermeulen P. (2002). *Voor alle duidelijkheid. Leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs*. Berchem: EPO.
- Vermeulen P., Degrieck S. (2006). *Mijn kind heeft autisme. Gids voor ouders, leerkrachten en hulpverleners*. Tiel: Lannoo.
- Wing, L. (2000). *Leven met uw autistische kind*. Amsterdam: Harcourt.

Bijlagen

Bijlage 1.

TTAP SCORE FORMULIER

Thuischaal

Naam cliënt: *Fabian*

Datum: *19-12-09*

Werkvaardigheden:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
73. Eenvoudige werkplaats-/keuken-/bureaugereedschappen	X			
74. Sorteren	X			
75. Vegen of stofzuigen		X		
76. Schoonmaakartikelen		X		
77. Wassen en drogen kleding			X	
78. Afwassen en afdrogen vaat				
79. Gebruik keukenapparaten				
80. Handdoeken opvouwen		X		
81. Bed opmaken		X		
82. Leegmaken vaatwasser en vaat opruimen		X		
83. Tafel dekken			X	
84. Opruimen na maaltijd of koken			X	
Werkgedrag:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
85. Werkt zelfstandig		X		
86. Vragen om hulp als dat nodig is		X		
87. Accepteren leiding /contact met supervisor		X		
88. Respekteert bezittingen, regels en richtlijnen	X			
89. Nieuwe taken		X		
90. Uitgestelde instructies		X		
91. Omgaan met onderbrekingen		X		
92. Past zich aan als er veranderingen in de routine	X			
93. Zorgt voor eigen werkplek en bezittingen		X		
94. Is mobiel tijdens taken	X			
95. Samenwerking met anderen		X		<i>laet zich wel afleiden als broertjes in de buurt zijn</i>

96. Afgeleid door tv, computer, of andere zaken		X		hangt ook af van zijn interesse in de tijd en hoe lang deze duurt
Zelfstandig functioneren:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
97. Kleden en zelfverzorging		X		trekt witte bloeding weer aan en soms achterstevoren verget ook tanden te poetsen
98. Douchen of bad nemen en tanden poetsen		X		
99. Naar het toilet gaan	X			
100. Menstruatie/ scheren		n.v.t.		
101. Koken		X		maakt zelf een tosti en grivemelpap, maar snijdt geen groentefruit
102. Eenvoudige boodschappen	X			
103. Mobiliteit / verplaatsingen	X			gaat nog niet zelf met de bus
104. Eten	X			
105. Begrijpen veiligheidsvoorschriften	X			
106. Zelfstandig medicatie innemen	X			neemt zelf paracetamol bij hoofdpijn
107. Koffer inpakken voor overnachtingen			X	
108. Sluit toiletdeur bij gebruik	X			
Vrije tijdsvaardigheden:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
109. Vult vrije tijd in	X			
110. Alleen spelen	X			
111. Samen met anderen spelen		X		huist met 2n broertjes regelmatig nog met andere vragen
112. Gezelschapspelen doen	X			
113. Radio of tv	X			
114. Activiteiten binnenshuis als hobby of verzamelen		n.v.t.	X	heeft geen verzameling
115. Activiteiten buitenshuis knutselen of handwerk	X			
116. Activiteiten buitenshuis			X	
117. Neemt deel aan culturele activiteiten			X	
118. Zorgen voor huisdieren		n.v.t.		we hebben geen huisdier
119. Selfservice restaurant bezoeken	X			

120. Opruimen na vrije tijdsactiviteiten		X		
Functionele communicatie:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
121. Communiseren over basale behoeften	X	X		
122. Antwoorden geven op vragen over functioneren	X			
123. Begrijpen van concepten	X			
124. Gebruiken van concepten	X			
125. Lezen signaalborden	X			
126. Gebruiken van de telefoon	X			
127. Sociale activiteiten	X			
128. Spontane conversaties	X			
129. Reageert adequaat op een stor- teken	X			
130. Wijst naar voorwerpen	X			
131. Weigeren met gebaren of woorden		X		hij reageert snel geïrriteerd
132. Reageren op gebaren of woorden		X		
Sociaal gedrag:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
133. Positief sociaal gedrag met bekende anderen	X			
134. Positief sociaal gedrag met vreemden	X			
135. Negatief gedrag als agressie en voorwerpen vernielen		X		wordt regelmatig boos als hij iets mis doet
136. Negatief sociaal gedrag als storen, negeren, zelfstimulatie		X		tegen zijn zin in. Kan ook blijft bij zijn ding als hij boos is
137. Sociale bijeenkomsten	X			
138. Reageren op de aanwezigheid van anderen	X			
139. Adequaat sociaal gedrag tov anderen in het algemeen	X			
140. Zoeken van sociale contacten		X		zoekt wel actief contact, maakt dat vaak 1x/3 wkn
141. Stoort anderen niet tijdens hun bezigheden		X		
142. Verontschuldigen na fouten of vergissingen	X			
143. Zelfbeheersing/ adequate reactie op frustratie		X		
144. Delen van voeding of materialen met anderen	X			

Bijlage 2.

TTAP SCORE FORMULIER

School/werkschaal

Naam cliënt: Fabian

Datum: 30-12-2009

Werkvaardigheden:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
145. Sorteren objecten	X			
146. Monteren	X			
147. Archiveren	X			
148. Gebruiken eenvoudige machines en gereedschappen	X			
149. Onderscheiden grootte	X			
150. Meten / wegen	X			
151. Verpakken	X			
152. Schoonmaken eigen werkplek		X		
153. Vullen van container	X			
154. Gebruiken lijst en onderdelen te verzamelen	X			
155. Gebruiken apparaat of volgens instructies (button bed)	X			
156. Tillen/ verplaatsen		X		
Werkgedrag:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
157. Werken gedurende bepaalde tijd	X			
158. Tempo		X		gans afgeleid, daardoor ligt het tempo laag.
159. Fouten maken	X			
160. Controle over preoccupaties tijdens het werk		X		
161. Respecteren eigendommen regels en richtlijnen		X		Vind het moeilijk om van zijn gedachten af te stappen.
162. Samenwerken met anderen		X		
163. Relaties met leidinggevenden	X			
164. Organiseren werkmaterialen		X		zijn tafel ligt vol met spullen. Het deelt zelf precies wat hij doet.
165. Zelfstandig overgang maken tussen verschillende taken	X			
166. Adequaat gedrag tijdens overgangsmomenten	X			
167. Corrigeren fouten als reactie op verbale, visuele of geschreven instructie		X		

168. Reageert adequaat op veranderingen in routine		X		is even in de pan maar pakt het daarna goed op.
Zelfstandig functioneren:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
169. Zelfstandig eten	X			
170. Tafelmanieren	X			
171. Boodschappen overbrengen en zich zelfstandig verplaatsen	X			
172. Time management: volgt dag-en werkschema	X			
173. Veiligheidsregels	X			
174. Gedrag in het openbaar				
175. Zelfstandig en correct gebruik toilet	X			
176. Zelfstandig wassen van handen voor maaltijd	X			
177. Klok lezen		X		let zelf niet op de tijd of let te streng op de tijd.
178. Handelen naar openbare regels		X		moet het opgevoerd worden. weet de betekenis wel.
179. Reactie in not. situaties		X		
180. Adequaat beschermen persoonlijke bezittingen	X	X		
Vrije tijdsvaardigheden:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
181. Invulling vrije tijd	X			
182. Samen met andere spelen	X			
183. Lunch of pauze	X			
184. Groepsactiviteiten	X			
185. Sport en spel	X			
186. Gebruiken automaten				
187. Leren nieuwe vrije tijdsactiviteiten		X		na een korte aanwijzing wil hij bij het wat nieuw proberen.
188. Individuele activiteiten binnenshuis		X		
189. Zorg voor planten				

190. Spelen van gezelschapsspelen, bordspelen of kaartspelen		N	X	
191. Volgen van de instructie van spel	X			
192. Sportactiviteiten		X		blijft hangen in 1 spel. gaat goed als er leenhant
Functionele communicatie:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
193. Communiceren over basisbehoefte	X			
194. Hulp vragen	X			
195. Reageren op enkelvoudige instructies	X			
196. Reageren op verbodsbepalingen	X			
197. Tellen van objecten	X			
198. Schrijven eigen naam	X			
199. Begrijpen namen van vormen, kleuren, letters en cijfers	X			
200. Reageren op instructies met keuzeoptie	X			
201. Reageren op instrumentele gebaren	X			
202. Adequaat reageren bij stap-teken		X		moet een aantal x gezegd worden om te stoppen
203. Doorwerken na compliment, correctie of stimulans	X			
204. Opvolgend instructie in noodgevallen				
Sociaal gedrag:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
205. Reageren op de aanwezigheid van anderen	X			
206. Positief sociaal gedrag naar bekenden		X		
207. Positief sociaal gedrag bij vreemden		X		als hij erop geweten wordt dan reageert hij goed.
208. Negatief sociaal gedrag als agressie en voorwerpen stuk maken	X			
209. Negatief sociaal gedrag als storen, negeren, zelfstimulatie	X			
210. Zelfcontrole gedurende de werkactiviteiten	X			
211. Sociaal gedrag in groepen	X			
212. Zoeken van sociale contacten		X		brak zich terug in situatie naar hij het aar- niet lust is.
213. Delen van voeding of materialen met anderen	X			

214. Sportiviteit/ tegen verlies kunnen	X			
215. Zelfbeheersing/ adequate reactie op frustratie	X			
216. Gebruiken beleefdheidsregels in omgang met anderen	X			

Concept
Fontys OSO

Bijlage 3.

TTAP SCORE FORMULIER

Directe observatie schaal

Naam cliënt: T. van der Veen

Datum: 4-1-2010

Werkvaardigheden:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
1. Sorteren	X			sorteert eerst.
2. Sorteerfouten corrigeren	X			zeft zelf wat hij moet doen.
3. Passen (matchen) op voorbeelden	X			corrigeert zelf zijn fout.
4. Matchen/sorteren kleuren	X			zeft zelf de opdracht.
5. Sorteren en vergelijken	X			
6. Gebruikt 1-1 relatie bij 3 stappentaak	X			haalt eerst overal de deksel op, dan overal een fiche in, dan overal een blok, gaat ze inde geen fouten.
7. Samenstellen reisetui	X			
8. Eenvoudig en complex alfabetisch rangschikken	X			zonder klomp.
9. Meten met een liniaal	X			
10. Sorteren op nummer	X			
11. Meten met maatbekers en lepels	X			radet even in wat van het nummer niet snel vinden. vraagt op de verpakking deze is anders.
12. Typen	X			weet alle knoppen te vinden.
Werkgedrag:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
13. Montage	X			
14. Werkt zonder onderbreking	X			
15. Afgeleid door omgevingsgeluiden		X		met een beetje hulp lukt het hem om de geluiden te negeren.
16. Werkt zonder supervisie	X			
17. Productiviteit	X			
18. Werkt netjes en systematisch	X			ruimt netjes op.
19. Reactie op de omgeving	X			
20. Reacties op overgangen	X			
21. Vraagt hulp indien nodig	X			bedenken ze dit met de tekening.
22. Reactie op correcties	X			
23. Verdraagt onderbrekingen	X			

24. Prestaties gedurende langere tijd				
Zelfstandig functioneren:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
25. Klok lezen	X			even verwarring rond de cijfers.
26. Herkent geld	X			
27. Kan geld tellen	X			
28. Kent signaalborden	X			
29. Handen wassen	X			
30. Gebruik automaat	X			
31. Gepast eetgedrag	X			
32. Gebruik geld	X			geen probleem.
33. Brengt een boodschap over	X			
34. Gebruik kalender	X			
35. kasboek bijhouden	X			gebruikt reken-machine goed.
36. Volgt schema	X			
Vrije tijdsvaardigheden:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
37. Individuele activiteiten	X			liest snel en bewust voor stiften + papier.
38. Opruim materiaal op na de pauze	X			meet alles erin?
39. Magnetisch dartbord	X			vertelt de regels aan mij.
40. Noteren score bij dartspel	X			hij lelt op
41. Eenvoudig kaartspel	X			
42. Basketbal	X			prima.
43. Gebruik tijdsaanduiding	X			heeft een aanwijzing.
44. Lezen in tijdschrift / catalogus	X			liest doel bewust de donald duck.
45. Hoger niveau kaartspel	X			eigen spel handelen met geld.
46. Vragen om vrijtijdschema en reactie op werkschema		X		fabian moet worden gestimuleerd om te stoppen.
47. Maakt mee plannen voor een uitstap	X			vindt film niets, maar heeft wel andere plannen voor uitstapjes.
48. Budgetteren voor uitstap	X			heeft geen reken-machine nodig.

Functionele communicatie:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
49. Begrijpen verbale instructies of gebaren	X			potloden moeten die in de dors, op balen op.
50. Vragen beantwoorden over de huidige toestand	X			reageert met gepaste antwoorden.
51. Uitgestelde instructies	X			
52. Volgt visuele instructies		X		begreep het kaartje niet.
53. Weet hoe te handelen in noodgevallen	X			
54. Communiceert behoeftes		X		
55. Positieve houding vertonen	X			leeg met uitspraak met weten waarom iets gebeurt.
56. Begrijpt een verbod	X			niet nodig, hydaet alles wat je wilt.
57. Spontane communicatie	X			
58. Geschreven instructies	X			
59. Eenvoudige aankoop doen	X			
60. Telefoon gebruiken	X			
Sociaal gedrag:	Geslaagd	In ontwikkeling	Mislukt	Aantekeningen:
61. Reageren op eigen naam	X			
62. Gepaste begroeting bij eerste ontmoeting		X		kijkt jeroet direct aan.
63. Reactie op de aanwezigheid van de onderzoeker	X			
64. Gepast glimlachen		X		lacht glimlacht tijdens afname, heeft dan een grijns in zijn hoofd.
65. Zelfbeheersing	X			
66. Positieve interpersoonlijke gedragingen	X			
67. Negatieve interpersoonlijke gedragingen	X			niet
68. Gaat met onderzoeker mee		X		blijft achter mag lopen.
69. Gepaste fysieke interactie	X			
70. Samen spelen	X			wacht bevestig en heeft niet.
71. Conversatie beginnen	X			vertelt wat zichzelf veel.
72. Gebruik visuele regels	X			levert kaartje parure niet in, heeft het niet nodig andere pictors.

Bijlage 4

Sociale omgeving onderzoeksprofiel (SOOP) 1.

Naam: Fabian.....

Werk: school.....

Doel?	Taken en werkvaardigheden	Geslaagd	Ontwikkeling	Mislukt	Indien score O of M noteer dan verduidelijking of leerstrategie
	<i>Agenda invullen.</i>	G			
	<i>Tijdsplanning maken</i>		O		F. moet leren dat hij eerst kijkt naar de hoeveelheid werk. Daarna met behulp van een stappenplan en de leerkracht een planning maken. Dit eerst een aantal keren samen doen, zodat F. leert om zijn tijd in te delen.

GESLAAGD = geen hulp nodig / zelfstandig **ONTWIKKELING** = met hulp **MISLUKT** = maakt geen enkel deel van de taak.

Vaardigheid:

Verduidelijking:

<i>In de agenda het te maken werk opschrijven.</i>	<i>Geschreven stappenplan.</i>
<i>Een tijdsplanning maken zodat zijn werk af is op de gestelde tijd / dag.</i>	<i>Geschreven stappenplan.</i>

Sociale omgeving onderzoeksprofiel (SOOP) 2.

Naam: Fabian.....
 Werk: school.....

Doel?		Geslaagd	Ontwikkeling	Mislukt	Indien score O of M noteer dan verduidelijking of leerstrategie.
	Werkgedrag <i>Zelf een tijdsplanning maken en uitvoeren.</i>		O		
	Communicatie <i>Vragen wat het werk is van die dag.</i>	G			
	Sociaal gedrag				
	Zelfstandig functioneren <i>Schrijft zonder hulp zijn werk in zijn agenda.</i>	G			
	Omgevingsfactoren <i>Fabian zal deze vaardigheden in de groep en thuis gaan oefenen.</i>	G			
Vul hier de kenmerkende omgevingsfactoren in:					

Bij DOELEN: noteer de specifieke vaardigheden die aangeleerd moeten worden in de klas om de vaardigheid te ontwikkelen, gebruik van verduidelijking en generalisatie.

Vaardigheden:

Verduidelijking:

Bijlage 5

Dagelijkse taakoverzicht (DTO)

Naam: F..... Naam coach:.....
 Werk: Agenda invullen..... Naam leraar: K. ten Hoopen.....

Trainingsperiode: 19-04 t/m 28-05 datum:	12-04	13-04	14-04	15-04	16-04	19-04	20-04	21-04	22-04	23-04	17-05	18-05	19-05	20-05	21-05	Verduidelijking / aanpassingen	Opmerkingen
Werkvaardigheden:																	
* Agenda pakken. * Week opzoeken. * Dag opzoeken. * Werk rekenen opschrijven. * Werk taal/spelling opschrijven.	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G	G G G G G		F. heeft zelf een soort van boekenlegger gemaakt waar hij de week mee aanduidt.
Gedrag / zelfstandig functioneren:																	
Vrije tijdsvaardigheden:																	
Sociaal gedrag:																	
Communicatie: * Naar de leerkracht toe gaan. * Bij de leerkracht aan tafel zitten. * Vragen wat het werk is van die dag. * Het werk opschrijven.	O G O G	O G O G	O G O G	O G O G	O G O G	O G O G	O G O G	O G O G	G G G G	G G G G	G G G G	G G G G	G G G G	G G G G	G G G G	Vanaf 22-04: In het stappenplan vermelden dat F. naar de leerkracht toe moet gaan en daar gaat zitten. Vanaf 22-04: Planning op een centrale plaats leggen, zodat F. zelf de planning kan pakken en kan overschrijven.	F. komt niet uit zich zelf naar de leerkracht om zijn werk over te schrijven. De leerkracht moet hem roepen. F. vraagt niet uit zichzelf de planning.

Bijlage 6

Gemeenschappelijk Handelingsplan.

Naam: F.S.	Datum: april 2010
Doelstelling: Werkvaardigheden: F. kan zijn schoolwerk in zijn agenda zetten. F. kan zelf een tijdsplanning maken en zorgen dat zijn werk dan af is.	
Context van de cliënt: F. kan zijn eigen materialen niet organiseren. De leerkracht plant nu zijn dag in, met werk en met de tijdstippen erbij, doordat F. geen overzicht heeft over zijn eigen werk, ligt alles op tafel en is het resultaat dat hij zijn werk niet af heeft.	
School en thuissituatie: Plannen van werk en tijd wordt op school gezien als een vertragende factor voor F.	
Onderzoek en wijze van registratie: Onderzoeken waar de knelpunten liggen bij F. op het gebied van werk en tijd. Dit in een gesprek proberen duidelijk te krijgen.	
Functie: Tafel vol met alle boeken van die hij die dag nodig heeft en alles open hebben liggen = ik wil het graag op tijd afhebben, daarom leg ik het allemaal klaar.	
Vervangende vaardigheid: F. maakt zelf een tijdsplanning. F. legt al zijn boeken in de lege la. Hij kan het dan direct pakken als hij het nodig heeft.	
Aanpassing van de omgeving (welke strategieën / schema's, activiteiten, verduidelijking): 1. F. leert zelf zijn agenda in te vullen met behulp van een geschreven stappenplan. 2. F. leert een tijdsplanning te maken samen met de juf. 3. F. kan zonder geschreven stappenplan zijn agenda invullen (stappenplan blijft aanwezig). 4. F. kan zonder hulp van de juf een tijdsplanning maken.	

Bijlage 7

Agenda invullen.

Ik pak mijn agenda en pen.

Ik ga bij de juf aan tafel zitten.

Ik vraag aan de juf wat mijn werk is voor vandaag.

Ik schrijf het werk op van deze dag in mijn agenda.

Ik schrijf op wat mijn extra werk is van deze dag.

Ik ga terug naar mijn tafel.

Bijlage 8

Agenda invullen.

Ik pak mijn agenda en pen.

Ik ga bij de juf aan tafel zitten.

Ik pak de map van de voorbereiding.

Ik schrijf het werk op van deze dag op in mijn agenda.

Ik schrijf op wat mijn extra werk is van deze dag.

Ik ga terug naar mijn tafel.

Bijlage 9.

TTAP test profiel: scores.

Naam: F.

Datum: 6 januari 2010

	Werkvaardigheden (WV)			Werkgedrag (WG)			Zelfstandig functioneren (ZF)			Vrije tijdvaardigheden (ZF)			Functionele communicatie (FC)			Sociaal gedrag (SG)		
12																		
11																		
10																		
9																		
8																		
7																		
6																		
5																		
4																		
3																		
2																		
1																		
	Direct	Thuis	School/ werk	Direct	Thuis	School/ werk	Direct	Thuis	School/ werk	direct	thuis	School/ werk	direct	thuis	School/ werk	direct	Thuis	School/ werk
	WV			WG			ZF			VV			FC			SG		

	Gelukt	Ontwikkeling	Mislukt
--	--------	--------------	---------